

Maciej Grochowski

Instytut Języka Polskiego PAN

Stanisław Karolak

1. Biogram

Urodził się 22 lutego 1931 roku w Żyrardowie, zmarł 5 czerwca 2009 roku w Gdańsku. W latach 1950–1955 studiował rusycystykę na UW, gdzie uzyskał tytuł magistra (1955), następnie stopień doktora (1964), na podstawie rozprawy „Rekcja przyimkowa czasownika w języku rosyjskim” (publ. „Zagadnienia rekcji przyimkowej...”, 1966), i stopień doktora habilitowanego (1972), na podstawie rozprawy „Zagadnienia składni ogólnej” (1972). Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1978, a zwyczajnego w 1988 roku.

W latach 1953–1972 był zatrudniony na UW, w Katedrze Języka Rosyjskiego; 1973–1991 na UŚ (zorganizował tam filologię romańską i kierował nią). Równolegle uczestniczył w pracach zespołu syntaktycznego Pracowni Budowy Gramatycznej IJP PAN nad koncepcją nowej gramatyki języka polskiego. W latach 1981–2001 kierował romanistyką w WSP im. KEN w Krakowie; był dyrektorem Instytutu Neofilologii. Był także profesorem w Université Libre de Bruxelles (1991–1996). W latach 1996–2009 pracował w Pracowni Semantyki Instytutu Sławistyki PAN w Warszawie, gdzie brał udział w międzynarodowym projekcie badawczym dotyczącym gramatyki konfrontatywnej bułgarsko-polskiej. W latach 2001–2004 pracował również w Akademii Polonijnej w Częstochowie.

W uznaniu zasług dla rozwoju studiów romanistycznych w Polsce wyróżniony przez rząd francuski tytułem Kawalera Orderu Palm Akademickich (1991). Doktor honoris causa *Université de Paris XIII (Paris-Nord)* (1996), profesor honorowy *Université Libre de Bruxelles*, członek korespondent PAU. Odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Od 1978 aż do śmierci członek Międzynarodowej Komisji Budowy Gramatycznej Języków Słowiańskich przy MKS, w latach 1991–2003 jej przewodniczący. Z inicjatywy S.K. została afiliowana przy tej Komisji Podkomisja Aspektologiczna, której przewodniczył. Członek Komitetu Językoznawstwa PAN, Komitetu Neofilologicznego PAN i Komisji Teorii Języka KJ PAN. Przewodniczący Rady Naukowej Instytutu Sławistyki PAN.

Wykaz prac S.K. za lata 1955–2000 jest opublikowany w zbiorze „Od semantyki do gramatyki” (2001: 653–665).

Uczniowie: Wiesław Banyś, Ewa Ciszewska-Jankowska, Joanna Grymel, Barbara Hlibowicka-Węglarz, Danuta Kucała, Ewa Miczka, Teresa Muryn, Małgorzata Nowakowska, Izabela Pozierak-Trybisz, Jolanta Sikorska-Golianek, Dorota Szumska, Halina Widła, Joanna Wilk-Racięska, Barbara Wydro.

2. Gramatyka

S.K. teoretyk języka i metodolog językoznawstwa; sławista, rusycysta, romanista; autor wielu prac komparatystycznych słowiańskich i romańskich. Badania naukowe S.K. koncentrowały się wokół trzech kompleksów zagadnień: teorii podstawowych struktur predykatowo-argumentowych, teorii nazw i ich determinacji oraz teorii systemów aspektualno-temporalnych. Prace empiryczne S.K. dotyczyły wielu języków świata, także typologicznie odległych (m.in. węgierskiego i japońskiego).

Był twórcą teorii gramatyki polskiej od poziomu zdania do poziomu dźwięku, od składni przez morfologię do fonologii; składnia oparta była na podstawach logiczno-semantycznych, morfologia miała podstawy semantyczno-składniowe. W tak rozumianej gramatyce nie było opozycji morfologii i składni.

S.K. zaproponował koncepcję składni trójpoziomowej, dominującej nad morfologią (1972), modyfikował ją i pogłębiał przez 30 lat (2002); obejmowała ona składnię semantyczną (składnię pojęć), składnię form (strukturalną/funkcjonalną) i składnię szyku. Centrum pierwszej stanowiła składnia podstawowych struktur predykatowo-argumentowych (1984). Pojęcia dzięki swojej otwartości (niezupełności) są zdolne do kookurencji z innymi pojęciami, mogą je również implikować. Na implikacji oparta jest podstawowa zasada zależności składniowej. Nadrzędna i uniwersalna składnia semantyczna dominuje nad idiomatyczną składnią form (funkcjonalną), a ta ostatnia nad idiomatyczną składnią linearną (składnią szyku). Zadaniem składni jest ustalenie zbioru reguł formowania jednostek złożonych z jednostek prostych, co odbywa się na poziomie pojęć i znaków, w konsekwencji czego powstają struktury pojęciowe (propozycje) i struktury znakowe (wyrażenia zdaniowe, frazy). Reguły łączenia form wyrażen w związki składniowe obejmują semantemy (związki konotacyjne) i wskaźniki syntaktyczne (związki akomodacyjne).

S.K. poświęcił liczne prace referencji zdań i kwantyfikacji grup imiennych, w tym także semantyczno-składniowej interpretacji rodzajnika w języku francuskim, a później również w macedońskim, bułgarskim i angielskim, w ujęciu kontrastywnym i typologicznym (1989, 1990, 1995, 1999, 2001, 2002). Do końca życia pracował nad zdarzeniową koncepcją dokonaności (S.K. 1996, 2001, 2005) i „portretami” aspektowymi kilku języków; nie zdążył dokończyć swojego dzieła z powodu choroby i śmierci (Bogusławski 2009a: 14).

→ GRAMATYKA, IMPLIKACJA SEMANTYCZNA, KATEGORIE GRAMATYCZNE CZASOWNIKA, PRZYIMEK, REFERENCJA (DESKRYPCJE I KWANTYFIKACJE), SKŁADNIA, STRUKTURA PREDYKATOWO-ARGUMENTOWA, ZALEŻNOŚCI SKŁADNIOWE

Najważniejsze publikacje

- S.K. 1963. „Pojęcie pozycji syntagmatycznej a wyodrębnianie jednostek języka”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 22: 131–142.
- S.K. 1965. „Przypadek a przymimek”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 23: 143–158.
- S.K. 1966. „Zagadnienia rekcji przymkowej czasownika w języku rosyjskim”. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- S.K. 1972. *Zagadnienia składni ogólnej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- S.K., i A. Bogusławski. 1973. *Gramatyka rosyjska w ujęciu funkcjonalnym*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- S.K. 1977. „Z problematyki opisu wyrażen predykatoowo-argumentowych”. *Studia Gramatyczne* 1: 75–102.
- S.K. 1984. „Składnia wyrażen predykatywnych”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*, red. Z. Topolińska. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 11–211.
- S.K. 1989. *L'article et la valeur du syntagme nominal*. Paryż: PUF.
- S.K. 1990. *Kwantyfikacja a determinacja w językach naturalnych*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- S.K. 1990. *Gramatyka rosyjska w układzie systematycznym*. Warszawa: WSiP.
- S.K., i K. Bogacki. 1992. „Założenia gramatyki o podstawach semantycznych”. *Język a Kultura* 8: *Podstawy metodologiczne semantyki współczesnej*, red. I. Nowakowska-Kempna. Wrocław: Wiedza o Kulturze, 157–187.
- S.K. 1993. [40 % wszystkich haseł]. W *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- S.K. 1993. *Histoire et grammaire comparee des langues slaves*. Bruksela: Presses de l'Universite Libre de Bruxelles.
- S.K. 1995. *Etudes sur l'article et la determination*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP.
- S.K. 1996. „O semantyce aspektu (w dwudziestą rocznicę publikacji rozprawy F. Antinuccio i L. Gebert «Semantyka aspektu czasownikowego»)”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 52: 9–56.
- S.K. 1998. *Słownik frazeologiczny rosyjsko-polski*, t. I–II. Warszawa: Energeia.
- S.K., i M. Nowakowska. 1999. *Jak stosować rodzajnik francuski*, cz. I. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- S.K., i M. Mirkułowska. 2000. *Inchoativna vidaska konfiguracija vo makedonskiot jazik*. Warszawa: SOW.
- S.K. 2001. „Od semantyki do gramatyki. Wybór rozpraw”. Warszawa: IS PAN.
- S.K. 2001. „Założenia gramatyki o podstawach semantycznych”. W S.K., *Od semantyki do gramatyki*, Warszawa: SOW, 21–61.
- S.K. 2002. *Gramatyka kontrastywna przedimka (rodzajnika) francuskiego i angielskiego*. Częstochowa: Wydawnictwo Naukowe Akademii Polonijnej.
- S.K. 2002. *Podstawowe struktury składniowe języka polskiego*. Warszawa: SOW.
- S.K. 2004. *Rodzajnik francuski w ujęciu funkcjonalnym*, t. 1. Kraków: Collegium Columbinum.
- S.K. 2005. *Semantyka i struktura aspektu w językach naturalnych*. Kielce: WSU.

Literatura podmiotowa

- Banyś, W., L. Bednarczuk, i K. Bogacki (red.). 1992. *Études de linguistique romane et slave. Cracovie*. Kraków: Wydawnictwo UJ [zbiór 60 artykułów dedykowany S.K. w 60-lecie jego urodzin].
- Bednarczuk, L. 2009. „Stanisław Karolak (22.II.1931–05.VI.2009)”. *Rocznik PAU* 2008/2009: 254–257.
- Bednarczuk, L. 2021. „Koncepcje składniowe naszych mistrzów”. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica* 16: 5–10.
- Bogusławski, A. 2009a. „Profesor Stanisław Karolak (1931–2009)”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 65: 11–15.
- Bogusławski, A. 2009b. „Stanisław Karolak (1931–2009)”. *Prace Filologiczne* 54: 471–472.
- Czekaj, A., i B. Śmigieliska. 2009. „Autour de la notion de prédicat”. *Neophilologica* 21: 7–18.
- Gebert, L. 2010. „Listy o aspekcie”. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 45: 119–131.
- Grochowski, M. 2010. „Profesor Stanisław Karolak (1931–2009)”. *Linguistica Copernicana* 1(3): 15–19.
- Grochowski, M. 2017. „Koncepcja składni trójpoziomowej w teorii języka Stanisława Karolaka”. W *MY z NICH. Spuścizna językoznawców Uniwersytetu Warszawskiego*, red. Z. Zaron, i Z. Greń. Warszawa: Wydział Polonistyki UW, 95–107.
- Grochowski, M. 2020. „Wpływ logiki formalnej na kształtowanie się polskiej terminologii gramatycznej w drugiej połowie XX wieku”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 76: 71–80.
- Kiklewicz, A. 2017. „Składnia semantyczna Stanisława Karolaka w perspektywie leksykologicznej i leksykograficznej”. *Prace Językoznawcze* 19(2): 51–71.
- Kiklewicz, A., i M. Korytkowska. 2017. „Kontrastywne badanie właściwości semantyczno-składniowych czasowników w perspektywie leksykograficznej”. *Linguistica Copernicana* 14: 111–125.
- Kleszczowa, K., i K. Termińska. 2017. „Przekraczanie granic składni semantycznej Stanisława Karolaka”. *Linguistica Copernicana* 14: 23–41.
- Nowakowska, M. 2014. „Przed wszystkim znaczenie. Teoria determinacji i aspektu Profesora Stanisława Karolaka”. W *Znaki pamięci. Spuścizna językoznawców polskich drugiej połowy XX wieku*, red. M. Grochowski, i Z. Zaron. Warszawa: Warszawska Drukarnia Naukowa, 39–53.
- Papierz, M. 2015. „Inspiracje Profesora Stanisława Karolaka w badaniach nad składnią porównawczą języków słowiańskich”. W *Tradycja i wyzwania: metodologia badań slawistycznych XX i XXI wieku*, red. H. Mieczkowska, i in. Kraków: Wydawnictwo UJ, 61–66.
- Topolińska, Z. 2009. „Pamięci Staszka Karolaka (22.II.1931–05.VI.2009)”. *Rocznik Slawistyczny* 58: 7–11.
- Żabowska, M. 2021. „Z inspiracji Louisa Hjelmsleva w gramatyce semantycznej Stanisława Karolaka: relacje glossematyczne”. W *Tradycja i nowoczesność w badaniach języków słowiańskich*, red. J. Kulwicka-Kamińska, i A. Moroz. Toruń: Wydawnictwo UMK, 177–192.